

Utredning og begrunnelse for underkapittel om Forberedende og videregående opplæring for voksne (FOV og VOV)

Arbeidsgruppen for dette kapitlet skal i tillegg til oppdraget for alle underkapitler, også

“utrede behovet for et eget underkapittel for lærerutdanning for forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne, og alternativt komme med forslag til hvordan sikre tilfanget til nødvendig kompetanse i skolen for denne målgruppen blir ivaretatt i de øvrige underkapitlene og hoveddelen.”

I tråd med arbeidsgruppens tolkning av det todelte oppdraget 1) utreder vi først behovet for et eget underkapittel for lærerutdanning for forberedende og videregående opplæring for voksne, og vurderer dette opp mot forslag til hvordan en kan sikre at tilfanget til nødvendig kompetanse i skolen for denne målgruppen blir ivaretatt i de øvrige underkapitlene og hoveddelen (Utredningsdelen). 2) Deretter foreslår arbeidsgruppen hva som bør inngå i et eventuelt underkapittel om lærerutdanning for voksne (Begrunnelsesdelen). 3) Til slutt beskriver arbeidsgruppen kompetansebehov som er vurdert, men som anbefales inkludert i etter – og videreutdanningsemner eller som fagvalg, og foreløpig ikke som spesifikke føringer i ordinær lærerutdanning.

Utredning

Om forberedende og videregående opplæring for voksne i opplæringsloven

Opplæringsloven § 18-2 gir voksne som trenger det rett til forberedende opplæring. Oppl. §18-3 gir voksne rett til videregående opplæring for voksne fra det skoleåret de fyller 19 år.

Opplæringslovens § 18 befester også deres rett til å få realkompetansen sin kartlagt, vurdert og dokumentert. All opplæring for voksne skal bygge på medbragt kompetanse. Opplæringsforskriftens § 15-5 bekrefter at realkompetansevurdering skal gjennomføres uten bruk av tradisjonelle prøveordninger og avgjøre om den voksne har likeverdig kompetanse med den kompetansen en får gjennom grunnopplæringen.

Opplæringslovens §§ 19 og 20 stiller krav til innholdet i og organiseringa av opplæringen, men kvalifikasjonskravene for å tilsettes for å undervise i forberedende og videregående opplæring for voksne er de samme som i ordinær grunnopplæring, dvs. lærerutdanning.

Deltakerne i forberedende opplæring for voksne (FOV)

Statistikk fra Utdanningsdirektoratet (Udir)¹ viser at på høsten 2025 mottok 10 200 voksne forberedende opplæring, hvorav 2 650 fikk individuell tilrettelegging. 98 % av deltakerne i FOV uten vedtak om individuell tilrettelegging, er minoritetsspråklige. 59 % av deltakerne er kvinner. Hovedgruppen er voksne mellom 25 og 40 år, mens blant deltakerne med vedtak om individuelt tilrettelagt opplæring er de over 41 år den største gruppen og kun 28 % av dem er språklige minoriteter.

Deltakerne i videregående opplæring for voksne (VOV)

Statistikk fra Udir² om VOV viser at omkring 16 000 personer over 25 år deltok i skoleåret 2024–25. Av disse følger cirka 13 400 ordinære læreplaner, mens 2 600 deltar på modulstrukturerte læreplaner. Helse- og oppvekstfag utgjør det største utdanningsprogrammet med over 6 000 deltakere, og påbygging til generell studiekompetanse er også etterspurt. I tettbygde områder er det flere som deltar i VOV enn i mer spredtbygde områder. 63 % av søkerne til VOV er kvinner.

Voksengruppen i opplæring forventes å øke og å bli mer mangfoldig på grunn av utvidet rett til videregående opplæring i opplæringsloven.

Voksenopplæringens karakter og forventinger til lærerrollen

Fra 1. august 2024 ble modulstrukturert forberedende og videregående opplæring for voksne innført. I fag og yrkesfag der det er modulstrukturerte læreplaner, skal opplæringa bli gitt etter disse læreplanene. Læreplaner i FOV er fullt ut moduliserte, og det er 16 ulike moduliserte læreplaner i VOV. De moduliserte læreplanene representerer annet innhold enn de ordinære, og legger opp til en mer fleksibel og arbeidslivsnær tilnærming til opplæringen.

Voksenopplæringen kjennetegnes av ulikhet i organisering, finansiering og struktur. Mange steder organiseres utdanningstilbudet til voksne gjennom samarbeid på tvers av kommuner. Deltakergruppen i voksenopplæringen er heterogen, med ulik faglig bakgrunn, livssituasjon, mål, læringskapasitet og realkompetanse. Sluttkompetansen deltakerne har som mål å oppnå, varierer fra grunnleggende lese- og skriveferdigheter til å ta et fagbrev som yrkesfaglig rekvalifisering og/eller å oppnå generell studiekompetanse. Den voksne deltakeren er selv med på å bestemme mål for egen opplæring.

¹ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/2025/voksne-i-grunnopplaringen-2025/voksne-i-forberedende-opplaring/>

² <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/2025/voksne-i-grunnopplaringen-2025/>

Undervisningen skal organiseres fleksibelt, og skreddersys deltakernes livssituasjon, kompetanse og behov. Ressursene og kompetansen deltakerne har med seg, skal verdsettes og benyttes aktivt i læringsarbeidet. At den voksnes realkompetanse (den formelle, uformelle og ikke-formelle kompetansen) ligger til grunn for opplæringen, skal bidra til mer effektiv ressursutnyttelse i utdanningssystemet både for den enkelte voksne, og for samfunnet som helhet.

Samlet stiller dette særskilte forventninger til lærerrollen, som må være inkluderende, relasjonsorientert og i stand til å støtte et mangfold av behov, forutsetninger, mål og progresjonstempo.

Dagens kvalifikasjonskrav til lærere i FOV og VOV

Forskrift til opplæringslovens §12-1 regulerer krav til kompetanse for tilsetning i lærerstilling. § 17-1 i samme forskrift regulerer krav til kompetanse for å bli tilsatt i lærerstilling i forberedende eller videregående opplæring for voksne med henvisning til § 12-1. For lærerstillinger kreves med andre ord pedagogisk kompetanse i samsvar med forskrift om rammeplan for lærerutdanningene eller tilsvarende pedagogisk utdanning.

Oppsummert ser vi at alle dagens lærerutdanninger kvalifiserer til å undervise som lærer i FOV og VOV. Det finnes i dag ikke en egen lærerutdanning for voksenopplæring.

Andre relevante kvalifikasjonskrav

Innvandrere kan også ha rett til opplæring etter integreringsloven. Også her stilles krav om relevant faglig og pedagogisk kompetanse for lærerne (§ 39). I tillegg stiller integreringsforskriften § 67 krav om 30 studiepoeng norsk som andrespråk for dem som skal undervise i norsk.

Kunnskap om kvaliteten på voksenopplæringen

Det finnes få empiriske undersøkelser om kvalitet i voksenopplæringen (SSB 2022, SSB 2025). Den kunnskapen vi har, viser at den tidligere grunnskoleopplæring for voksne (etter gammel opplæringslov §4a) tok for lang tid, og at den ikke var tilstrekkelig tilpasset til voksnes situasjon (Dahle m. fl. 2024b). Modulbasert opplæring for voksne ble innført i august 2024 for å gjøre opplæringen tilgjengelig for flere, mer fleksibel, tilpasset og relevant for voksne, og for å bidra til bedre samordning med kvalifiseringstilbud i integreringsloven og i NAV. Det langsiktige målet er at flere skal få en varig og stabil tilknytning til arbeidslivet (Dahle m. fl. 2024b:9, St Meld. St. 16 (2015–2016)).

Hovedresultater fra FVO-forsøket (nå FOV) viste at modulisert opplæring var bedre tilpasset deltakernes kompetansebehov og nådde en bredere deltakergruppe, inkludert personer med svake lese- og skriveferdigheter og lavt språknivå i norsk.

Dahle m. fl. (2024b, s 143) påpeker at deltakere med lavt nivå i norskferdigheter hadde lavere sannsynlighet for å fullføre FVO i prosjektet. Læringssentrene for voksne har gjennom hele forsøksperioden med modulbasert grunnskoleopplæring formidlet at det har vært vanskelig å tilpasse opplæringen, slik at deltakere med lite skolegang, mangelfulle lese- og skriveferdigheter og lave norskferdigheter kan oppnå grunnskolekompetanse. Formålet med integrert fag- og språkopplæring i alle fag er å bidra til at deltakere med et lavt nivå på norskferdigheter får kontinuerlig språktrening, men læringssentrene strevde med å gjennomføre dette. De har i forsøksperioden i liten grad tatt i bruk arbeidslivet eller arbeidsliknende kontekster som opplæringsarena, selv om det er godt kjent at voksne med lite medbrakt kompetanse ofte har bedre læringsutbytte av praktisk rettet opplæring (2024b: s 143).

Sluttrapporten etter forsøket med modulstrukturert fag- og yrkesopplæring (MFY) som pågikk mellom 2017 og 2024 (Dahle m. fl. 2024a) fastslo at fullføringstiden i VOV, modulisert opplæring var betydelig kortere enn ved andre modeller og at realkompetansevurdering ble benyttet langt mer enn i ordinær voksenopplæring. Bedriftsbasert opplæring kombinert med noe skoleundervisning ga best læringsutbytte. Halvparten av deltakerne ble rekruttert fra introduksjonsprogrammet og NAV.

Dagens FOV og VOV er altså så nye ordninger at det er for tidlig å konkludere hvilken virkning innføringen av de nasjonale ordningene har hatt (se for eksempel Ervik 2021, Dahle m. fl. 2024b). Samtidig kan det påpekes at dagens ordninger ikke har samme finansiering som forsøksordningene.

Vi har også lite kunnskap om kvaliteten på introduksjonsprogrammet til voksne innvandrere. Lillevik m. fl. slår fast at kvaliteten på elementene i introduksjonsprogrammet (som FOV og VOV ofte er en del av) varierer med tanke på bosettingskommunenes størrelse og erfaring som bosettingskommune. Jo større og lengre erfaring - jo bedre og mer nyanserte og tilpassede programmer (2025:15).

Oppsummert har vi fremdeles lite kunnskap om kvalitet og gjennomstrømming i disse utdanningene. Vi vet også lite om i hvilken grad lærere føler seg kvalifiserte til å undervise i FOV og VOV – og i hvilken grad rekruttering til slike lærerstillinger kan være et problem.

Vurdering av fordeler og ulemper med et eget underkapittel for FOV og VOV

En åpenbar fordel med et eget underkapittel for FOV og VOV er at dette kan tydeliggjøre voksenopplæringens spesifikke kontekst og kompetansebehov. Dette inkluderer

kunnskap fra felt som voksenpedagogikk, norsk som andrespråk, og lese- og skriveopplæring for voksne.

Det inkluderer også kompetanse knyttet til lovpålagte krav om realkompetansevurdering og behovet for fleksible opplæringsløp for voksne. Skreddersydde opplæringsløp for voksne er ulike ordinær grunnopplæring både i tid, omfang og kontekst. Lærere i voksenopplæringen må altså ha innsikt i deltakernes realkompetanse, ressurser og behov, læringskapasitet og livssituasjon, og de må kunne organisere relevante opplæringssituasjoner.

Samtidig er denne typen kunnskap og ferdigheter ikke forventet i ordinær lærerutdanning. En ulempe med et eget underkapittel for FOV og VOV er at det kan bety en ny regulering av lærerutdanningene, noe arbeidet med en felles rammeplan i utgangspunktet ikke tilsiktet. Et eget underkapittel kan slik virke mot sin hensikt hvis mange lærerutdanningsinstitusjoner velger det bort i sine lærerutdanninger. Samtidig kan et underkapittel danne grunnlag for en ensretting av lærerutdanning for opplæring for voksne, som over tid kan føre til standardisering og redusert mangfold blant lærere i voksenopplæringen. Voksenopplæringen spenner vidt (fra grunnleggende lese- og skriveferdigheter til yrkesfaglig fagbrev eller generell studiekompetanse), og det er ikke nødvendigvis en fordel om mangfoldet i lærerutdanning til voksenopplæring reduseres og standardiseres til én modell. Arbeidsgruppen ser disse momentene som sentrale i vurderingen for og mot et eget underkapittel for voksenopplæringen.

Til slutt gjør det manglende kunnskapsgrunnlaget om FOV og VOV og rekruttering av lærere til denne opplæringen at arbeidsgruppen er usikre på hvilket behov som skal dekkes, og hvilke utfordringer vi reelt står overfor når en lærerutdanning skal være tydeligere innrettet mot voksne. Innrettingen av et underkapittel, og konsekvensene det vil ha, er derfor usikkert.

Vurdering av alternativ til eget underkapittel for FOV og VOV

Et alternativ til et eget underkapittel for forberedende og videregående opplæring for voksne kan være at disse perspektivene ivaretas innenfor rammen av ordinær lærerutdanning som i dag. En felles rammeplan for lærerutdanning skal bidra til å kvalifisere lærere som kan møte barn, unge og voksne deltakernes behov for tilpasset, relevant og inkluderende opplæring. Utdanningen skal fremme livslang læring, sosial mobilitet og aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, og være forskningsbasert, profesjonsrettet og forankret i tidsaktuell pedagogisk teori og praksis. Voksenopplæringen kan også løftes som felt ved å synliggjøre voksne deltakere i hoveddel og underkapitler.

Helt spesifikt kan dette gjøres ved at alle aktuelle underkapitler (dvs. med unntak for kapittelet om barnehage) inkluderer den voksne deltakeren, samt spesifikke elementer arbeidsgruppen har pekt på knyttet til opplæring av voksne (for eksempel mangfolds- og ressursperspektivet).

En utfordring vil være at dette vil legge nye føringer for *alle* lærerutdanninger, og at det gir nye føringer for de enkelte lærerutdanningsinstitusjonenes utforming av lærerutdanningen. Det blir særlig problematisk med spennet som de laveste skoletrinnene da får, f.eks. hvis 1-4 skal tilpasses voksne samtidig med opplæring for 5-9 åringer.

Begrunnelse for anbefaling om å innføre et eget underkapittel for FOV og VOV

Oppsummert står vi altså i et dilemma mellom ønsket om å synliggjøre og anerkjenne de særegne behovene ved voksenopplæringen, og behovet for å unngå unødvendige begrensninger for lærerutdanningsinstitusjonene som kan svekke fleksibilitet og eksisterende gode praksiser - og i ytterste konsekvens svekke rekrutteringen av lærere til voksenopplæringen.

Arbeidsgruppen synes det er vanskelig fullt ut å vurdere konsekvensene både av å opprette et eget underkapittel for FOV og VOV, og av gjennomgående å inkludere voksne i de andre underkapitlene. Vi ser ikke at det er mulig å gjøre noen av delene uten å etablere nye føringer for lærerutdanningsinstitusjonene – og uten at det kan få utilsiktede konsekvenser for rekrutteringen av lærere til dette feltet.

Arbeidsgruppens vurdering er at et eget underkapittel for FOV og VOV er det som umiddelbart vil gi minst føringer for lærerutdanningsinstitusjonene ettersom lærerutdanningsinstitusjonene selv bestemmer hvilke underkapitler de vil anvende som byggeklosser i sine lærerutdanningstilbud. Det er mulig at et eget underkapittel også vil gi minst effekt på rekruttering til, og kvaliteten på, lærere til FOV og VOV. Likevel mener arbeidsgruppen at det trengs mer kunnskap om både FOV og VOV, og også om inkluderingen av voksne i rammeplanen for lærerutdanningene før man bør konkludere endelig på innretningen.

Arbeidsgruppen anbefaler derfor å opprette et eget underkapittel for voksenopplæringen og ser på det som en pilot før det konkluderes endelig. Myndighetene bør følge med på hvor mange lærerutdanninger som tar underkapittelet i bruk, og hvilken effekt det har på kvaliteten og rekrutteringen av lærere til FOV og VOV.

Arbeidsgruppen anbefaler at de innledende kontekstbeskrivelsene i de aktuelle underkapitlene presiserer at utdanningen også er rettet mot FOV og VOV ettersom den kvalifiserer for dette. Arbeidsgruppen forutsetter at rammeplanen for lærerutdanning gjelder først og fremst for den grunnleggende

profesjonsutdanningen, og ikke legger hindringer for spesialiserte etterutdanninger.

Uansett vil det fortsatt ligge et stort ansvar på den enkelte voksenopplæringsinstitusjon, kommune og fylke, for å sørge for god etter- og videreutdanning for å sikre den kompetansen som trengs i voksenopplæringen - for eksempel knyttet til realkompetansevurdering, norsk som andrespråk og begynneropplæring. I denne sammenheng kan et spesifikt underkapittel for FOV og VOV tydeliggjøre innretningen slike etter- og videreutdanningstilbud bør ha.

Begrunnelser for forslag til innhold i underkapittel for forberedende og videregående opplæring for voksne

Arbeidsgruppen anbefaler, som omtalt i utredningen, et eget kapittel om undervisning i forberedende og videregående opplæring for voksne. Dette skal synliggjøre de voksnes behov, fungere som en byggekloss sammen med andre underkapitler, og slik legge grunnlag for å utvikle eller pilotere lærerutdanninger rettet mot denne målgruppen – enten som grunnutdanning eller som videreutdanning, avhengig av institusjonenes prioriteringer.

Kapittelet løfter frem kjernekompetanser og særskilte reguleringer som bør inngå i utdanning rettet mot lærere som underviser voksne. Samtidig har vi lagt vekt på at føringene skal være så avgrensede at det blir attraktivt for institusjonene å integrere underkapittelet i studieprogrammer som også retter seg mot andre kontekster og trinn. Vi har derfor identifisert kjernekompetanser, men foreslår at omfang, nivå på utdanningen og andre føringer reguleres av trinn og kontekster utdanningen inngår i.

§ 17-1 Utdyping av kjernekompetanser

Begrunnelser for foreslåtte kjernekompetanser

I tillegg til kjernekompetanser angitt i § 5, skal utdanningen gi kompetanse i:

- **å planlegge, gjennomføre og evaluere opplæring basert på en ressursorientert tilnærming til voksnes kompetanse, livssituasjon og mål.**

Når lærerne har en ressursorientert tilnærming som identifiserer, verdsetter og aktiverer deltakernes erfaringer og medbragte kompetanse, vil det bidra til likeverd og styrke deltakernes motivasjon og mestringstro (Franker, 2017). For eksempel vil kompetansen deltakerne allerede har i ett eller flere språk kunne brukes i undervisningen til å utvikle raskere forståelse for begreper og faglige uttrykk på norsk

(Eek, 2024; Beiler & Dewilde, 2023). Når deltakernes erfaringer og medbragte kompetanse blir en integrert del av læringsprosessen, økes relevans, mestringstro og tempo i deltakernes progresjon. Realkompetansevurdering kan ytterligere redusere opplæringsløpet i tid og omfang. Den voksne skal være aktiv i utformingen av eget læringsløp både gjennom innhold, form og mål om sluttkompetanse.

Dette er eksplisitt nedfelt i ny opplæringslov § 18-1, som krever at opplæringen for voksne planlegges slik at den enkelte «så raskt som mogleg kan oppnå relevant kompetanse for arbeid eller vidare utdanning». Dette er et bærende prinsipp i modulstrukturert FOV/VOV og i ordningen med realkompetansevurdering.

Lærerrollen i FOV og VOV skiller seg derfor fra ordinær grunn- og videregående opplæring ved at opplæringen skal tilpasses voksne, autonome deltakeres kompetanse, livssituasjon og mål og at den skal være fleksibel og arbeidslivsnær (Kompetansereformen – Lære hele livet meld.st.14 (2019 - 2020) og (Fullføringsreformen Meld.st.21 (2020 – 2021)). Læreren må forstå prinsippene bak modulstruktur og nivåplassering, og kunne designe og gjennomføre undervisning og vurdering i tråd med disse rammene.

Arbeidsgruppa mener denne kjernekompetansen bør inkluderes fordi en ressursorientert og tilpasset planlegging samt voksnes medvirkning sikrer relevans og gjennomførbarhet. Kjernekompetansen øker sannsynligheten for at deltakerne fullfører opplæringen, og ivaretar voksnes rett til å definere egne mål – et grunnleggende skille fra ordinær grunnskole. Samtidig gjør ressursorientert og tilpasset opplæring utdanning til et strategisk verktøy for å kvalifisere voksne til yrker som samfunnet har behov for, og dermed styrke omstilling, innovasjon og sysselsetting.

- **å legge til rette for opplæring som er variert, praktisk rettet og arbeidslivsorientert.**

Variert og praktisk opplæring er avgjørende for deltakere med lite skolegang, svake norskerferdigheter, migrasjonsstress eller andre utfordringer, og bidrar til å tilpasse opplæringen til en heterogen deltakergruppe (varierende skolebakgrunn, omsorgs- og arbeidssituasjon). Arbeidslivsorientering sikrer relevans og øker muligheten for rask overgang til jobb eller videre utdanning. Fleksibilitet gjør det mulig for voksne å kombinere opplæring med lønnsarbeid og omsorgsoppgaver.

Voksenpedagogikk vektlegger yrkesrelevans, erfaringslæring, medvirkning og praktisk anvendelse av kunnskap og ferdigheter. Det krever en lærerrolle som ikke først og fremst er fagformidler, men en veileder som støtter og stimulerer deltakernes bruk av faglig innhold. NIFUs kunnskapsoppsummering om fleksibel opplæring gir indikasjoner på at dyktige lærere, veiledere og administrative ressurser gjennom understøttende kommunikasjon med de lærende utgjør en signifikant forskjell, særlig for lærende med svak evne til selvregulert læring (Wollsheid m. fl.. 2020, s 80). En variert, praktisk rettet

og arbeidslivsorientert opplæring vil i tillegg bidra til et utdanningssystem tilpasset et samfunn i endring, der livslang læring og voksnes deltakelse er avgjørende for arbeidsliv, demokrati og velferd.

- **grunnleggende lese- og skrive- og matematikkopplæring for voksne**

Grunnleggende lese-, skrive- og matematikkferdigheter er en forutsetning for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv og en nøkkel for læring og evne til omstilling. Å løse enkle oppgaver i hverdagslivet involverer ofte prosesser knyttet til lesing, skriving og matematisk tenkemåte (Gal m. fl.. 2020). Å være lærer for voksne som utvikler disse ferdighetene på et andrespråk krever kunnskap og forståelse for læringsstrategier, undervisningsplanlegging og pedagogiske prinsipper i et andrespråksperspektiv (Beiler & Dewilde, 2023). Grunnmodulen i FOV skal utvikle norskferdigheter og grunnleggende litterasitet og numerasitet. Noen voksne kan verken lese eller skrive på eget morsmål, mens andre trenger lese- og skriveopplæring i det latinske alfabetet. Voksnes motivasjon er ofte instrumentell (jobbstøtte, husholdning, familieliv) og prestasjonsorientert, og de motiveres vanligvis av andre læringsstrategier enn barn i begynneropplæring gjør.

Survey of Adult Skills, PIAAC, 2023 viser at en andel voksne i Norge fortsatt har lav lese- og regnekompetanse (hhv 15% har lesekompetanseskår på 1 eller lavere og 13 % 1 eller lavere i matematikkferdigheter), til tross for at Norge samlet ligger over OECD-snittet. Lav grunnleggende kompetanse øker risikoen for utenforskap i arbeidslivet – og begrunner hvorfor lærere i FOV/VOV må kunne tilrettelegge målrettet grunnopplæring for voksne.³ For eksempel viser forskning fra utdanning før og under soning blant mannlige norske statsborgere i norske fengsler at 5% av innsatte ikke har fullført grunnskoleopplæringen og 47 % har kun grunnskoleopplæring. Lærevansker er overrepresentert (Eikeland m. fl. 2022).

Grunnleggende ferdigheter styrker den enkeltes velferd, men gir også en samfunnsøkonomisk gevinst. Det bidrar til å fremme overordnede politiske mål som stabil sysselsetting, motvirke økende ulikhet og utenforskap og sikre kompetansen arbeidslivet trenger.

³ Hovedbudskapet i PIAAC, 2023, OECDs studie av voksnes (16-65) leseferdighet, tallforståelse og problemløsning i IKT-miljø («PISA for voksne») var at selv om mange voksne i Norge leser godt sammenlignet med andre land, har 530.000 voksne nordmenn svake leseferdigheter (nivå 1 eller 0). På nivå 0 er en typisk oppgave å klare å lese ut av en bank-SMS hvor lenge en kode er gyldig, på nivå 1 er det å klare å lese en kort tekst.

<https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=NOR&treshold=10&topic=AS>

- **å integrere opplæring i norskspråklige ferdigheter i fagundervisningen.**

Et gjennomgående prinsipp i modulstrukturert opplæring er at deltakerne skal utvikle sine språkferdigheter i norsk parallelt med fagkompetansen. Dette krever forståelse for og kompetanse i prosessen med språkinnlæring i tillegg til pedagogisk, fagdidaktisk og faglig kompetanse hos læreren (Gal m. fl. 2020; Eek, 2024).

- **å bruke digitale ressurser for å tilpasse undervisningen etter voksnes behov og forutsetninger, sikre aktive og inkluderende læringsprosesser og understøtte livslang læring og digital deltakelse.**

Voksne deltakere har ofte svært ulike grunnleggende ferdigheter og behov. For å sikre inkludering og mestring må læreren kunne tilpasse undervisningen med digitale ressurser som støtter fleksibel læring, språkopplæring og yrkesrettede mål. Profesjonsfaglig digital kompetanse gjør det mulig å veilede voksne i kritisk og trygg bruk av teknologi, samtidig som læreren bidrar til livslang læring og digital deltakelse i samfunnet og arbeidslivet. Uten dette risikerer voksne å falle utenfor både utdanning og arbeidsmarked i en stadig mer digitalisert verden. Læreren må kunne velge verktøy og ressurser som fremmer læring, tilgjengelighet og inkludering, og reduserer risiko, og samtidig bidra til å utvikle deltakernes digitale kompetanse og etiske og kritiske dømmekraft.

§ 17-3 Unntak

Fritak for sidemål

Studenter som tar mindre enn 60 studiepoeng i norsk eller som tar norsk som andrespråk som undervisningsfag, og som ikke har fått vurdering i begge målformer i videregående opplæring, kan innvilges fritak fra vurdering i én målform. Det samme gjelder utenlandske studenter uten norsk videregående opplæring. Fritak skal fremgå av vitnemålet.

Dagen forskrifter om rammeplan for barnehagelærer- og grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10 gir mulighet for fritak fra prøve i en av målformene i det obligatoriske norskfaget for studenter som ikke har vurdering i begge norske målformer fra videregående opplæring. Det er ønskelig at en slik ordning videreføres inn i ny rammeplan for ikke å gi noen målgrupper dårligere utgangspunkt for lærerutdanning, og å sikre at framtidens lærerpopulasjon gjenspeiler befolkningen.

I hoveddelen foreslås det krav om vurdering i sidemål for all lærerutdanning. Derfor bør også unntaket gjelde all lærerutdanning (dvs alle underkapitler), med unntak av lærere som skal undervise i norsk i videregående opplæring eller som har mer enn 60

studiepoeng i norsk. I videregående opplæring i norsk kreves det en mer avansert norskkompetanse. De som ikke behersker begge målformer kan velge andre undervisningsfag enn norsk. Samtidig skal minoritetsspråklige lærerstudenter på lavere trinn kunne velge norsk som andrespråk uten å prøves i begge målformer. Flerspråklige lærere er en verdifull ressurs i både grunnopplæring og voksenopplæring. De tilfører kompetanse som fremmer språklig og kulturell forståelse og bidrar til bedre tilrettelegging for elever og deltakere med ulike språklige behov. Fullføringsreformen (Meld. St. 21 (2020–2021)) understreker behovet for fleksible opplæringsløp og vurderingsformer for å sikre at flere fullfører videregående opplæring. Forslaget om unntaksbestemmelse støtter dette målet ved å redusere barrierer for minoritetsspråklige lærerstudenter. Både i gjeldende rammeplaner og i forslag til ny felles rammeplan brukes begrepet *kan* innvilges fritak fra vurdering. Det kan finnes unntak fra unntaket og det er *vurdering* minoritetsspråklige på bestemte vilkår kan fritas fra.

Forslag til hoveddel

I tillegg til *unntak for sidemål* på visse vilkår for minoritetsspråklige begrunnet ovenfor, anbefaler gruppen at *kjernekompetansen mangfold* sees som ressurs, ikke bare bakgrunn og behov:

- **Mangfoldskompetanse handler om å anerkjenne og verdsette menneskelig mangfold og bidra til inkluderende og trygge lek- og læringsmiljøer. Kompetansen innebærer bevissthet om holdninger og handlinger, og å kunne møte barn, unge og voksne med respekt **og en ressursorientert tilnærming** til deres bakgrunn, **kompetanse** og behov**

Mange har et mangelsyn på mangfold, men mangfold er også en ressurs som med fordel kan trekkes inn i undervisningen. Dette er særlig viktig for voksne, men gjelder egentlig alle. Eksempler er språk- og kulturkompetanse og annen realkompetanse.

Andre hensyn

Arbeidsgruppen vurderte flere kjernekompetanser og reguleringer som vi ikke inkluderte fordi vi ville begrense reguleringer til et absolutt minimum og øke kapittelets fleksibilitet i bruk sammen med andre kapitler. Arbeidsgruppen mener også at deler av voksen- og mangfoldspedagogikken lettere kan inkluderes i et valgemenne eller etter- og videreutdanning enn i ordinær lærerutdanning rettet mot grunnskole.

Norsk som andrespråk: Arbeidsgruppen vurderte et krav om at undervisningsfaget norsk, skal inkludere minimum 30 studiepoeng i norsk som andrespråk. Det kunne forankres i integreringsforskriften § 67 og i det faktum at minoritetsspråklige utgjør en stor andel av deltakerne i forberedende og videregående opplæring. Lærere i voksenopplæringen underviser ofte både etter opplæringsloven og integreringsloven. For å bidra til at flere minoritetsspråklige med lite skolegang raskere kommer i arbeid, ønsker myndighetene bedre samordning mellom kvalifiseringstilbud i integreringsloven, NAV og grunnopplæring etter opplæringsloven (jf. Dahle m. fl., 2024b; St. Meld. 16, 2015–2016). Det bør vurderes om lærerutdanning rettet mot FOV også skal kvalifisere til undervisning i norsk etter Integreringsloven. Det er imidlertid ikke et kvalifikasjonskrav etter opplæringsloven og vi har derfor ikke anbefalt det inkludert i forskriften.

Interkulturell pedagogikk, spesialpedagogikk eller krav til minst 60 studiepoeng i profesjonsrettet pedagogikk: Migrasjonspedagogikk/interkulturell pedagogikk eller tilsvarende kan vurderes, men er ikke et kvalifikasjonskrav for ansettelse som lærer i FOV eller VOV. Det er heller ikke spesialpedagogikk selv om opplæringsloven har styrket rett til tilpasset opplæring og tilrettelegging i opplæring for voksne. Underkapitlene for lærerutdanning for trinn 1-4 og 5-7 anbefaler minst 60 studiepoeng profesjonsrettet pedagogikk, men øvrige underkapitler anbefaler minst 30 studiepoeng, og derfor anbefaler vi samme nivå som minimum. Her vil vi også vise til innledningen til forskriften der vi skriver: Omfang, nivå på utdanningen og andre føringer reguleres av føringer for andre trinn og kontekster utdanningen inngår i.

Praksisopplæring: Arbeidsgruppen vurderte et krav om at praksisopplæring skal inkludere forberedende og videregående opplæring for voksne og/eller yrkesopplæringspraksis. Også dette kravet vil kunne begrense kapittelets fleksibilitet i bruk sammen med andre kapitler, ikke minst i store utdanninger med flere studenter enn voksenopplæringssentrene kan ta imot. Arbeidsgruppen anbefaler i stedet en bred forståelse av aktuelle samarbeidspartnere.

Kompetanse til å kartlegge realkompetanse: Opplæringsforskrifta § 15-5 fastslår at realkompetansevurdering skal gjennomføres med utgangspunkt i ikke-tradisjonelle prøveordninger og vektlegge likeverdig kunnskap. Arbeidsgruppen vurderer at utvikling

av denne kompetansen er et kommunalt og fylkeskommunalt ansvar, heller enn lærerutdanningen, og slik kompetanse må derfor utvikles gjennom både individuell og kollektiv kompetanseheving etter endt lærerutdanning. Derfor foreslår arbeidsgruppen at lærerutdanningen rettet mot FOV og VOV skal gi en grunnleggende forståelse av realkompetanse som begrep og ordning. Selve kvalifiseringen for kartlegging, vurdering og dokumentasjon av realkompetanse mener vi imidlertid skal skje gjennom etter- og videreutdanning.

Rådgiving om utdanning og yrkesvalg: Kompetanse til å gi individuell veiledning, kartlegging og rådgiving om utdannings- og karrieremuligheter, i samsvar med lovens krav om rådgiving og tilpasset opplæring er viktig for voksne i FOV og VOV, men er etter arbeidsgruppens vurdering et kommunalt og fylkeskommunalt ansvar, heller enn lærerutdanningens, og slik kompetanse bør også opparbeides gjennom et etterutdanningsemne eller et valgemne heller enn som del av all ordinær lærerutdanning rettet mot opplæring av voksne.

Arbeidsgruppen anbefaler at Norsk som andrespråk, Interkulturell pedagogikk, Spesialpedagogikk, Kompetanse til å kartlegge realkompetanse og Kompetanse til rådgiving om utdanning og yrkesvalg, inkluderes i valgemner eller etter- og videreutdanning rettet mot voksenopplæring.

Oppsummert anbefaler arbeidsgruppen å opprette et eget underkapittel for voksenopplæringen som en pilot. Det bør evalueres hvordan og hvorvidt underkapittelet tas i bruk i lærerutdanningene, og hvilken effekt det har på kvaliteten og rekrutteringen av lærere til FOV og VOV.

Referanser

- Beiler, I. R., & Dewilde, J. (2023). Pedagogisk transspråking i voksenopplæring. I E. Bugge & C. H. Carlsen (red.), *Norsk som andrespråk: Voksne innvandrere som utvikler skriftkyndighet på et andrespråk* (s. 169-185). Cappelen Damm Akademisk.
- Dahle, M., Nordhagen, I. C., Jones, H., Monsen, M. (2024a). *Fag og yrkesopplæring på voksnes premisser. Sluttrapport fra evaluering av forsøk med modulstrukturert fag- og yrkesopplæring og kombinasjonsforsøket* (Rapport 1:2024. Ideas2evidence rapport 1/2024).
<https://ideas2evidence.com/sites/default/files/Sluttrapport.%20Følgeevaluering%20av%20forsøk%20med%20MFY%20og%20kombinasjonsforsøket.pdf>
- Dahle, M., Skutlaberg, L. S., Jones, H., Ervik, A. O., Monsen, M. (2024b). *Forbedret for flere. Evaluering av forsøk med Forberedende voksenopplæring. Sluttrapport.* (Rapport 2:2024. Ideas2evidence rapport 2/2024).
<https://ideas2evidence.com/sites/default/files/Sluttrapport.%20F%C3%B8lgeevaluering%20av%20fors%C3%B8k%20med%20FVO%20150224.pdf>
- Eek, M. (2024). *Andrespråkslæring, språkhjelpere og sosial rettferdighet.* Cappelen Damm Akademisk/NOASP (Nordic Open Access Scholarly Publishing).
- Eikeland, O. J., Jones, L. Ø., Manger, T., Asbjørnsen, A. (2022). *Utdanning før og under soning...»* (Rapport nr 1/22: Norske innsette: Utdanning før og under soning, ønske og planar). Statsforvalteren i Vestland.
<https://www.oppikrim.no/siteassets/dokument/publikasjoner/rapport-1-2022-web.pdf>
- Ervik, A.O (2021). *Foreløpig effektevaluering av modulstrukturert forberedende voksenopplæring (FVO)* (SNF-rapport 14/21). Samfunns- og næringslivsforskning AS Centre for Applied Research at NHH. [r14_21.pdf](#)
- Franker, Q. (2017). Grundläggande litteracitetsundervisning för ungdomar och vuxna. Sprogforum. *Tidsskrift for sprog-og kulturpædagogik*, 23(65), 56-64.
- Gal, I., Grotlüschen, A., Tout, D. & Kaiser, G. (2020). Numeracy, adult education, and vulnerable adults: A critical view of a neglected field. *ZDM Mathematics Education*, 52(3) 377-394. <https://doi.org/10.1007/s11858-020-01155-9>
- Integreringsloven. (2020). *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid* (integreringsloven). LOV-2020-11-06-127. Lovdata:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-06-127?q=integreringslova>

- Integreringsforskriften. (2020) *Forskrift til integreringsloven* (integreringsforskriften). FOR-2020-12-15-2912. Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-12-15-2912?q=integreringslova>
- Lillevik, R. , Bråten, B., Dapi, B., Nybru Gleditsch, R., Ravn Lysvik, R. og Zhang. H. (2025). *Mer tilpasset opplæring og mindre lokale forskjeller? Virkninger av standardiserte elementer i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger.* (FAFO-rapport 2025:15). [Mer tilpasset opplæring og mindre lokale forskjeller? |](#)
- Meld. St. 14 (2019-2020) *Kompetansereformen – lære hele livet.* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20192020/id2698284/>
- Meld. St. 16 (2015–2016)- Stortingsmelding 16 *Fra utenforskap til ny sjanse* (2015-2016) (Kunnskapsdepartementet [KD], 2016) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20152016/id2476199/>
- Meld. St. 21 (2020 – 2021) Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden. [Meld. St. 21 \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)
- Opplæringslova (2023) *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa.* LOV-2023-06-09-30 Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2023-06-09-30/>
- Opplæringsforskrifta (2024) *Forskrift om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa.* FOR-2024-06-03-900 Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2024-06-03-900>
- SSB (2022) *Voksne i grunnopplæring- Veien til innhenting av individdata* SSB Notater 2022/19 https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/artikler/voksne-i-grunnskoleopplaering/_attachment/inline/f8f9fadf-dd01-45c0-ba60-f9d1492cb978:a846e1e785e9a92747e9e18168d87628dad82fbc/NOT2022-19.pdf
- SSB (2025) *Hvordan går det med voksne i grunnskoleopplæring?* Rapporter 2025/18 <https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/artikler/hvordan-gar-det-med-voksne-i-grunnskoleopplaering>
- Wollscheid, S., Bergene, A. C. O., Sutherland, D. (2020) [Fleksibel opplæring for voksne : En kunnskapsoppsummering.](#) NIFU Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. NIFU Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. Rapport.